

DISKUSE JAKO AUTOIMUNITA DEMOKRACIE

DISCUSSION: THE AUTOIMMUNITY OF DEMOCRACY

David Němeček

Katedra filozofie, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita v Brně, Česká republika

filozofie, 4. rok studia, prezenční forma doktorského studia

nema@mail.muni.cz

Školitel: prof. PhDr. Jan Zouhar, CSc. (jzouhar@phil.muni.cz)

Klíčová slova

demokracie, tyranie většiny, lidská práva a svobody, diskuse, vzájemný respekt, politická mobilizace

Key words

democracy, tyranny of the majority, human rights, discussion, mutual respect, mass mobilization

Demokratické zřízení společnosti se v různých variantách, na různých úrovních a s občasnými přestávkami objevuje na starém kontinentu již dva a půl tisíce let. Ať už je tato skutečnost způsobena pravdivostí dnes již lidové fráze o *nejlepším možném ze všech špatných zřízení*, nebo čímkoliv jiným, stalo se realitou, že odmítání demokratické formy vlády je mezi Evropany spíše výjimkou. Nebudu se zde zabývat typologií demokracie, definiční diskusí pojmu, ani možností šíření do zbytku světa. Ve svém textu se zaměřím na reálnou demokracii v českém (potažmo střeoevropském) prostředí a pokusím se analyzovat jeden z kritických momentů života naší společnosti, který dle mého soudu hrozí krátce pěstovanou demokracii zahubit.

První (tenkrát ještě československý) prezident proslul mimo jiné větou: *Demokracie je diskuse*; poslední (tentokrát již český) prezident nastupoval se slovy: „*Chci být prezidentem dolních deseti milionů a mezi těmito dolními deseti miliony jsou jak voliči Miloše Zemana, tak voliči Karla Schwarzenberga. Nechci být prezidentem kmotrovských mafii, které parazitují na této společnosti a vysávají z jejího těla krev, aniž by jí vrátili jakoukoliv reálnou hodnotu. A být prezidentem dolních deseti milionů, tedy být prezidentem všech občanů od prava do leva a naopak, je povinností každého, kdo byl prezidentem české republiky zvolen*“ (1). Takto si nastupující prezident nastavil svou hlavní povinnost, která je vlastně artikulací respektu a současně zastání směřujících od prezidenta ke všem občanům. *Být prezidentem všech* ve vztahu k veřejné diskusi znamená podporovat všeobecnou možnost vyjádření a současně vzájemného naslouchání. Takto nastavený prezident všech by byl jistě hodnotným pokračovatelem Masarykem založené demokratické tradice, první roky ve funkci ovšem ukázaly, že v Zemanových *dolních deseti* se nikdo deseti milionů nedopočítá.

Neupírám prezidentu Zemanovi, že se snaží sobě nastavené povinnosti dostát, problémem je naopak skutečnost, že se jí snaží dostát za každou cenu (2). Občanské těleso (nejen) v České republice je prodchnuto různými světonázory, rozličnými představami o spokojeném vlastním životě a přijatelném soužití celé společnosti. Díky této diferenci existuje velmi málo otázek, u kterých lze dosáhnout všeobecné shody. Na pozadí občanské různorodosti má prezident kladoucí si za povinnost *být prezidentem všech*, tedy zastupovat všechny své občany, čtyři základní možnosti.

(i) Prezident může omezit jednostranná stanoviska na minimální sféru obecné shody a v ostatních oblastech požadovat všeobecnou možnost vyjádření a vzájemného naslouchání. Být tedy jakýmsi moderátorem občanské diskuse. (ii) Prezident může vynášet jednostranná stanoviska i v kontroverzních otázkách a současně usilovat o původní cíl být prezidentem všech občanů. Skloubení těchto dvou poloh vyžaduje nalezení pojícího tématu, které překryje názorové konflikty občanů v jiných otázkách a ponechá zachován vzájemný respekt oponentů. (iii) Prezident může vynášet jednostranná stanoviska i v kontroverzních otázkách a současně se při selhávání pojícího tématu snažit udržet zdání, že je prezidentem všech občanů. Udržení tohoto zdání přitom předpokládá přesvědčit co nejvíce lidí, že alternativní výklady v oblasti pojícího tématu buď vůbec neexistují, nebo že je nikdo hodnověrný nezastává. (iv) Prezident může v některé z fází upustit od původního cíle být prezidentem všech.

Jak v následujícím textu blíže doložím, prezident Zeman zvolil třetí variantu a začal očerňovat své kritiky a názorové oponenty. Každý, kdo se Zemanem nesouhlasí, se snadno dočte, či doslechne, že je členem nebo tlumočnickem *pražské lumpenkavárny* (3), v myšlenkovém zajetí zkorumpovaných, či lživých médií (4), nebo je z jiných důvodů nehoden poslechu. Obávám se, že tyto berličky prezident potřebuje, aby uchoval maximální část mýtu o prezidentovi všech občanů. Z prezidenta *dolních deseti milionů* se tak stal prezident všech rozumných, kteří nepodléhají jistým démonicky vykresleným skupinám. Prezident rozumné většiny, proti zkorumpované, či jinak nežádoucí menšině. Prezident, který začal podryvat českou demokracii.

Úvodní výpomoc od teoretiků demokracie

„Jsou přece věci, které by ani ti nejvěrnější zastánci politické rovnoprávnosti nechtěli vydat napospas většině. Patří sem ona minimální míra svobody, kterou musí mít menšina, aby mohla přesvědčovat jiné a tím se stát většinou, a která je nezbytná, aby princip majority mohl vůbec fungovat“ (Dahl, 1995, s. 14). Tato slova jsem si vypůjčil od jednoho z největších teoretiků demokracie poslední doby, jelikož dle mého soudu velmi trefně popisují v úvodu naznačené nebezpečí pro českou demokracii. Ona *minimální míra svobody*, o které tu Dahl mluví, je nesena především respektem aktuální většiny k názorům stávající menšiny. Snaží-li se někdo aktuální většinu přesvědčit, že pojímá všechny slušné či rozumné lidi a že menšinový názor si z jakýchkoliv důvodů nezaslouží zřetele, máme co dočinění s tendencí nahradit přesýpací hodiny politických většin zakonzervovanou většinou a narušit tak křehký stroj demokracie.

Další z klasiků demokratické teorie v této souvislosti mluví o nebezpečí *tyranie většiny* a zdůrazňuje její rafinovanost. „Pán zde už neříká: budete myslet jako já, nebo zemřete, nýbrž: Máte svobodu nemyslet vůbec jako já; váš život, váš majetek, všechno vám zůstává, ale ode dneška jste mezi námi cizí. Zachováte si v obci své výsady, ale nebudou vám k ničemu, protože budete-li se ucházet u svých spoluobčanů o volbu, neposkytnou vám ji, a budete-li požadovat pouze jejich úctu, budou také dávat najevo, že vám ji odmítají. Zůstanete mezi lidmi, ale ztratíte svá lidská práva“ (Tocqueville, 2012, s. 250). Tocqueville zde popisuje zásadní moment – odcizení mezi většinou a menšinou, které je nezbytné proto, aby většina mohla hodit s klidným svědomím menšinu přes palubu (5). Nechci-li být ve vlastních očích tyranem, mohu utišit názory menšiny pouze tehdy, kdy zavrhnou jejich nositele jako spoluobčany.

Právě jsme hodili několik kamenů do betonu teoretických základů zvolené problematiky, nyní je ovšem načase vypálit dostatek cihel reálií.

Tyranie většiny: mýtická květina, nebo plevel rašící v české politické zahradě?

Nebezpečí tyranie většiny je v českém politickém životě relativně novým nešvarem, kterého jsme byli ušetřeni především díky praxi poměrného volebního systému a na něj navazujících koaličních vlád. Když politická strana usiluje o maximální, nikoliv však většinový podíl na moci, nebezpečí tyranie většiny je zažehnáno prostě tím, že politická mapa vykazuje několik soupeřících a následně se domlouvajících menšin. Vládnoucí koalice menšin díky různosti postojů a nedůvěře k dočasnému partnerovi zpravidla nepostupuje tak kompaktně, aby se nebezpečí tyranie většiny realizovalo (6).

Českou politickou půdu zúrodnila pro tyranii většiny až přímá volba prezidenta. Na první pohled je vše v pořádku – namísto zákulisních pŮtek a skrytých nátlaků v parlamentu volí prezidenta přímo občané. V prvním kole přímé volby je situace celkem podobná sněmovním volbám; mapa vykazuje několik nadějných kandidátů často s podporou jednotlivých parlamentních stran, kteří kolem sebe shromažďují příznivce, přičemž ani jedna z těchto skupin zdaleka nepřevyšuje součet zbývajících. Problémy přicházejí v druhém kole, kdy se utkávají nejsilnější dva kandidáti a úkolem každého z nich je strhnout na svou stranu většinu (7). Druhé kolo prezidentských voleb v roce 2013 je dle mého soudu prvním momentem, kdy do českého politického prostředí vstoupila potřeba mobilizace občanské většiny. Teď se možná ptáte: V čem tu má být problém?; vždyť s tím se například Spojené státy, Francie, ale konečně i Rakousko potýkají každé prezidentské volební období

již desítky, případně stovky let. Problém je inu právě v tom, že v daných zemích se tento systém již etabloval a občané se naučili pracovat s jeho úskalími, zatímco na nás vyskočil jako lapka z křoví a musíme se teprve rozkoukat.

„Celý národ upadá do horečnatého stavu, volba je pak každodenním námětem novinových článků, předmětem soukromé konverzace, cílem všech jednání, objektem všech myšlenek, jediným zájmem současnosti. Brzy, pravda, jakmile osud rozhodl, vzrušení opadne, všechno se uklidní a řeka, která se na okamžik vylila z břehů, se pokojně vrací do svého koryta“ (Tocqueville, 2012, s. 129 – 130). Tak Tocqueville popsal americké povolební vychladnutí již v první polovině 19. století. K tomuto vychladnutí ovšem po našich prvních přímých prezidentských volbách nedošlo. Zůstaly dva těžko smířitelné tábory, které si prezident předsevzal společně vést. V úvodu jsem předeslal čtyři možné cesty prezidenta, který si uloží takový úkol. Stihl jsem také prozradit pointu a říct, na které z těchto cest prezidenta vidím. Abych tu ovšem nemlátil prázdnou slámu, namísto plytkého opakování se pokusím tento moment blíže rozebrat a vlastní soud podložit.

Ve snaze nepočmárat mapu myšlenek slepými cestami hned na startu vyřadím cestu (i), věřím, že ne samoučelně. Ve světle reálií postuluji následující dvojitý předpoklad: Prezident i po volbách zůstal názorově věrný táboru svých příznivců a současně nevzdal projekt být prezidentem všech, *nebo se tak přinejmenším tváří* (8). Nenapadá mě jiná možnost, jak takový plán začít realizovat, než právě skrze nalezení pojícího tématu, v jehož oblasti vznikne všeobecná shoda dostatečně silná, aby překryla běžné názorové konflikty mezi povolebními tábory. Má-li mít aspirant na pojící téma naději na úspěch, měl by splňovat kritérium obecnosti. Skrze obecnost se téma jednak dotýká všech a jednak aspiruje na všeobecnou shodu. Kritérium obecnosti by ovšem samo nebylo dostačující, protože pokud by pojící téma nepřicházelo s něčím naléhavým, zaniklo by ve změní názorových konfliktů existujících mezi povolebními tábory. Výběr pojícího tématu k pokusu o propojení zmíněných táborů tak vyžaduje vedle kritéria obecnosti i kritérium naléhavosti.

Troufám si říct, že u nás dlouhodobě máme všeobecnou shodu na jednom klíčovém tématu. Občané našeho státu uznávají základní lidská práva a svobody sobě i všem svým spoluobčanům (9). Současně se domnívám, že není po ruce žádný jiný žhavý kandidát, který by mohl všeobecné shody dosáhnout. Samotné ustavení základních práv a svobod již proběhlo a nebudí tak pocit naléhavosti mezi občany. Co ovšem pocit naléhavosti budí, a současně zůstává spjato s existující všeobecnou shodou, je otázka ztráty našich práv a svobod. Vhodným kandidátem na pojící téma bude tedy takové, které tuto otázku nastolí. Takovým tématem je v aktuální evropské debatě muslimská migrace, která se také stala ústředním bodem prezidentovi agendy.

Samotné naléhavé sdělení: *Odmítněme muslimské uprchlíky, jsou ohrožením našich práv a svobod* nemusí nutně budit občanský střet. Pokud by uvedené sdělení viditelně korespondovalo s realitou, lze si těžko představit českého občana, který by vyjadřoval podporu imigraci a dával tak všanc vlastní život i životy svých nejbližších. V takovém případě bychom byli svědky úspěšné výpravy prezidenta po cestě (ii). Máme tu ovšem skutečnost, že v České republice je stále nemálo občanů, kteří odmítají vnímat uprchlíky čistě jako hrozbu. Tato skutečnost se dá vyložit dvojitým způsobem – buď jsou všichni tito občané slepí k dané hrozbě, nebo naléhavé sdělení není opodstatněné.

Vyložíme-li si ji prvním způsobem, můžeme to s demokracií rovnou zabalit, protože tím říkáme, že přinejmenším každý šestý občan naší republiky (10) nemá dostatek základních kompetencí (11), aby takovou flagrantní hrozbu rozeznal – a to ani v případě, když ho na ni někdo naléhavě upozorňuje. Tato situace automaticky vyvolá snahu většiny tuto menšinu eliminovat jako bezpečnostní hrozbu, čímž tyranie většiny vykvete do nevidaných podob. Pokud odmítáme uznat, že asi milion a půl českých občanů (12) trpí navzdory svému často vysokému vzdělání neskonale slepotou, nezbyvá nám než označit naléhavé sdělení za neopodstatněné.

Právě jsme dorazili na rozcestí. Prezidentova snaha uplatnit zvolené pojící téma selhává, cesta (ii) tedy nebude tou, po které se vydal. Zůstávají nám poslední dvě cesty. Prezident v okamžiku selhávání pojícího tématu stále může uznat neúspěch své mise usilující o sjednocení obou povolebních táborů a vydat se cestou (iv), která nabízí i variantu dalšího vývoje nesoucího se v duchu respektujícího přijetí stanovisek menšiny a zachování chodu přesýpacích hodin politických většin. Vyznat na tuto cestu ovšem vyžaduje projít sebereflexí a uznat, že se sobě uložený projekt být prezidentem všech nezdařil. Tuto sebereflexi u našeho prezidenta nevidím, naopak u něj pozorují

tendenci každého oponenta shodit, která koresponduje s výběrem cesty (iii) a je hnojivem pro tyranii většiny. Nezbývá než si držet palce, že prezident v sobě schopnost sebereflexe nakonec najde, nebo že si v příští volbě zvolíme jinou hlavu státu, která bude obezřetnější k přesýpacím hodinám naší demokracie.

Kam vede třetí cesta

Toliko doklad k vlastnímu přesvědčení, že prezident vyrazil na cestu (iii). Nyní si dovoluji předpověď, kam českou společnost tato cesta zavede, pokud prezident mine všechny další odbočky a bude urputně pokračovat v cíli být prezidentem všech.

Na cestě (iii), kde prezident navzdory neúspěchu pojícího tématu svou jednotící misi nevzdává, stojí před úkolem budovat zdání, že se sjednocení daří. Aby bylo takové zdání životaschopné, musí sjednocení pokrývat maximální možnou část občanské obce. Snaha o maximální politickou mobilizaci občanů v otázce nebezpečí migrace, kde nepanuje shoda, vyžaduje stupňování naléhavosti této otázky. Cílem tohoto stupňování je skrze obavy občanů o vlastní osud rozšířit většinu podporovatelů. I s užitím tohoto nástroje ovšem dříve nebo později prezident narazí na mantinely, jednoduše proto, že pracuje se zdáním jednoty, nikoliv s její reálnou možností. Za těmito mantinely jsou nepřesvědčení, či jinak smýšlející, kteří tvoří menšinu odmítající naléhavé sdělení uznat. Tyto mantinely stejně jako přesvědčování, či budování zdání nejsou v demokratickém konkurenčním boji ničím novým a samy o sobě nejsou k demokracii patologické. Důležité ovšem je, aby zůstaly pohyblivé a aby respektovaná menšina měla možnost je přesvědčováním posunout do pole aktuální většiny a získat dočasnou převahu. Posun mantinelů do útrob vytvořeného většinového tábora, však otevřeně koliduje s plánem maximálního sjednocení. Drže se dlouhodobého plánu tak prezident mantinely začne betonovat opakovanou diskreditací, či až demonizací zbytkové menšiny. Menšina vykreslovaná prezidentem v nevábných pojmech bude budit u většiny stále větší odpor, který je nezbytný k tomu, aby většina s klidným svědomím přidávala další kameny do narůstající zdi. V reciproční reakci na tento vývoj, či vlivem radikalismu obsaženého ve vlastních řadách, začne i menšina přispívat k budování zdi pěstující odpor v opačném garde. Tak se společnost rozdělí na dva nesmiřitelné tábory, z nichž jeden je výrazně menší. Ani tato pevná zeď ovšem nebude pro potřeby projektu sjednocení dostačující, jednak by ji stále mohl někdo rozbořit a jednak, dokud ti méně početní za zdí zůstávají občané (ať už jakkoliv titulovanými), narušují obraz dokončeného sjednocení.

Zde se projeví jako klíčový fakt, že zvolené pojící téma je politickou variantou útoku na pud sebezáchovy. Zopakují, že pojivem prezidentova projektu byla obava, že muslimští migranti nás připraví o naše práva a svobody. Pokud je kladen na toto sdělení opakovaný důraz, aniž by bylo všeobecně přijato, ve skupině stoupců začne narůstat pocit, že ti, kteří sdělení nepřijímají, je ohrožují na životě. Teprve s tímto aspektem začne většina odhazovat zábrany do takové míry, že je ve jménu vlastního bezpečí ochotna připravit menšinu o její práva a svobody.

Sklobením diskreditace lidských kvalit menšiny a její demonizace v bezpečnostní otázce se menšina stává natolik *cizí*, že většina začne sama sebe považovat za nově definované občanské těleso – všech normálních, slušných, rozumných, či jinak otitulovaných občanů (13). Na památku této slavné události jí zůstane bytelná zeď, za kterou cosi zůstalo, ale sluníčko svítí a krásně to tu kvete tyrankami.

Možná máte právě pocit, že zde maluji čerty na zeď a celá tato předpověď je úplně mimo mísu českých reálií. Pokud je tomu skutečně tak, jen těžko si dokážu představit blažnější omyl. Zatím bych to neviděl tak nadějně, protože začínám narážet na reálie, které do předpovědi až příliš dobře zapadají. „Na konci druhé světové války se napomáhání nepříteli trestalo smrtí. Pakliže Hollan podporuje jakýmkoliv způsobem stávající imigrantskou vlnu, v níž je celá řada teroristů, tak se rovněž dopouští napomáhání nepříteli. Proto je na místě uvažovat o obnově trestu smrti pro tyto jedince“ (Hromková – Valášek, 2016). Takto ocitovali redaktoři MF DNES vyjádření, kterým se prezentoval na sociálních sítích člověk vystupující zde pod jménem Jiří Vaňáček. To vše v reakci na pokus náměstka brněnského primátora Matěje Hollana uspořádat akci Pivem proti násilí poté, kdy se jej za vyjadřování sympatií k uprchlíkům snažila vyhodit z hospody skupina lidí. Pana Vaňáčka (je-li to jeho skutečné jméno) neznám, netuším, o koho jde, a nebudu to ani na sociálních sítích zkoumat. Sám chci

věřit tomu, že se jedná o nějakého kovaného radikála, se kterým se drtivá většina lidí odmítajících uprchlíky neztotožňuje. Pozorujíce a poslouchajíce své okolí se ovšem obávám, že jsme při nejlepším velmi blízko tomu, aby se podobné názory rozšířily za hranice radikálních uskupení.

Mluvití stříbro, diskutovati zlato

Právě jste byli svědky mého výkladu aktuální politické situace u nás, kdy namísto opadnutí emocí mezi tábory obou kandidátů následovala po první přímé volbě českého prezidenta eskalace občanských názorových konfliktů přiživená užitím tématu muslimské migrace; eskalace, která může mít neblahé důsledky pro celý zdejší demokratický systém. Zatímco s mým výkladem nemusí a nebude mnoho lidí souhlasit (což není na škodu věci, jak následně vysvětlím), věřím, že o existenci ústředního konfliktu panuje mezi českými občany shoda. Máme tu občanskou většinu, která má spíše odmítavý postoj k uprchlíkům, a občanskou menšinu, která má spíše vstřícný postoj k uprchlíkům. Mezi těmito skupinami nám to začíná povážlivě jiskřit. Na místě je tedy otázka: *Jak zabránit rozrůstání tohoto konfliktu do podob, které mohou narušit zdejší demokratické pořádky?*

Domnívám se, že recept na velmi nadějný lék je více po ruce, než se nám může zdát. Tímto receptem je občanská diskuse, která již ze své definice vyžaduje vzájemný respekt mezi řečníky. Dokud budou z většiny na menšinu a zpět lézat místo slov sliny, pojedeme dál po kluzkém svahu, který jsem se pokoušel výše vykreslit. Jakmile ovšem přestaneme plivat a začneme spolu mluvit bez emocí, snadno zjistíme, že si rozumíme možná víc, než bychom byli schopni ve světě vzájemných urážek uvěřit.

Výhoda diskuse přitom nespočívá pouze v tom, že chrání demokratické fungování našeho systému – byť i to by byl důvod plně dostačující. Lidé se stejnými (či podobnými) názory a postoji pravděpodobně přehlídí tytéž okolnosti a podléhají týmž předsudkům. Diskuse s člověkem, který uvažuje jinak, nás může na tyto okolnosti upozornit, případně předsudky obnažit. Přísloví *Pod svícnem je největší tma* nám směrem k tvorbě názorů říká, že nejsnáze podléháme vlastním mýtům. Naslouchání oponentům je jeden z nejlepších způsobů názorového obohacení, které navíc nezná pro naše mýty úlevy. „Svoboda projevu nespočívá jen v tom, že máte právo být vyslechnuti. Spočívá také v tom, že máte právo naslouchat ostatním“ (Dahl, 2001, s. 91).

Sdělením mého textu není: *Zavrhněme Zemana a následujme někoho jiného, nýbrž: Mysleme za sebe a mluvmě spolu. Neopomíejme lidi opačného názoru, ti nás mohou nejvíce obohatit. Přistupujme obezřetně k lidem stejného názoru, abychom dosáhli prohloubení myšlenek mířících týmž směrem, nikoliv přiživení vlastních mýtů.*

Diskuse na pozadí vzájemného občanského respektu je nejlepší imunitou demokratické společnosti. Velké a vleklé občanské konflikty vznikají zpravidla tak, že někdo zmobilizuje jednu skupinu občanů proti druhé. Podobně různé populistické praktiky a autoritářské tendence staví na mobilizaci svých příznivců proti kritickému zbytku společnosti. Když se občané sejdou u stolu, tyto mobilizace se nezdaří. Tomáš Garrigue Masaryk říkal: *Demokracie je diskuse*, já dodávám: *Diskuse chrání demokracii*. Demokracie vzešla z diskuse založené ve vzájemném respektu lidí a obsahuje autoimunitní systém, který funguje všude tam, kde nezapomněla na své kořeny.

Poznámky

- (1) Viz Zeman, 2013. Karel Schwarzenberg byl prezidentský kandidát, kterého Miloš Zeman porazil ve druhém kole první přímé prezidentské volby v českém prostředí.
- (2) Na základě principu vstřícnosti vycházím v textu z předpokladu, že prezident Zeman svá nástupní slova nepronesl jako pouhé plácnutí do lidí, ale že si za nimi skutečně stojí a pokouší se sobě dané povinnosti dostát. Pokud tomu tak není a prezidentovu politiku vedou jiné motivy, tedy používá zdání, že je prezidentem všech občanů, čistě účelově, představenou argumentaci samotný tento fakt nenaruší.
- (3) „Pražská kavárna má dvojí tvář, jak prokázala historie, hlavně doba před 2. světovou válkou. První tvář je prvorepubliková pražská kavárna vzdělaných intelektuálů nebo umělců, kteří spolu diskutují. A ačkoliv mají rozdílné názory, vzájemně se respektují. Druhou tvář je

druhorepubliková pražská kavárna lidí vyznávajících jedinou pravdu, kterou chtějí druhým fundamentálně vnucovat a debatu odmítají. To jsou vlastně dvě tváře těch, kteří se tak rádi označují za národní elitu“ (Houda, 2014). Takto prezident Zeman vyložil pražskou kavárnu koncem roku 2014. Užívaná předpona *lumpen* dává znát, že etiketa má mít negativní nádech a odkazuje spíše k druhorepublikovému výkladu kavárny.

- (4) Kritika médií se stala již v minulém desetiletí oblíbeným sportem na Pražském hradě. Jedná se přitom o otevřený útok na jeden z demokratických pilířů. Pokud politik uznává pouze média, od kterých se mu nedostává kritiky, a ty kritická očerňuje, nedělá nic jiného, než že narušuje prostředí informačních alternativ ve svůj prospěch (o zásadní roli alternativy médií např. Dahl, 2001, s. 91).
- (5) Italský věhlasný politolog Giovanni Sartori odhaluje, že Tocqueville mluví o sociálním rozměru tyranie většiny (sám užívá termín *společenská tyranie*), kdy společenská většina požadavkem konformity tlačí na individuality, nikoliv o rozměru ústavním, kdy většina znemožní menšině artikulovat svoje názory a usilovat o přesypání hodin. Sartori upozorňuje na fakt, že společenská tyranie je starší než moderní demokracie a že sama o sobě tyranii většiny nevyvolává. Současně dochází k závěru, že k vyvolání tyranie většiny dojde, pokud se společenská tyranie působením většiny legitimizuje (viz Sartori, 1993, s. 134 – 138). Domnívám se, že právě tato legitimizace sociální podoby tyranie většiny hrozí vyústit ve faktický útok na práva a svobody menšiny a odstartovat přerod do ústavní podoby tyranie většiny.
- (6) Za výjimku lze považovat například společný projekt Občanské demokratické strany a České strany sociálně demokratické, které se pokusily v roce 2000 upravit volební systém pro volby do poslanecké sněmovny ve prospěch velkých stran a tendencí k bipartismu, tedy ve prospěch svůj (obě strany opakovaně dosahovaly výrazně vyšších zisků, než kterýkoliv jiný parlamentní subjekt; ostatně i díky tomu měli v tehdejší sněmovně jejich poslanci ústavní, třípětinovou většinu). Tento pokus zmařil pomocí úspěšné ústavní stížnosti tehdejší prezident Václav Havel (více o navrhované úpravě např. viz Koudelka, 2000).
- (7) Dvoukolový většinový systém s absolutní většinou je v českém prostředí již delší dobu užíván pro volby senátorů. Lokální charakter voleb doplněný malým zájmem občanů však vede k tomu, že se zde následně popsaný problém neprojevuje.
- (8) Dodatek *nebo se tak přinejmenším tváří* je přidán z čistě praktických důvodů v odkazu na výchozí pozici, kterou popisují v poznámce (2). Závěry představované argumentace jsou nezávislé na tom, zda je prezidentova snaha pojit lidi autentická, či výsledkem nějakého kalkulu. Uvedená dvojitá premisa s sebou nese implicitní premisu, kterou tu raději odhaluji: *Příznivci neúspěšného protikandidáta mají s příznivci prezidenta názorové konflikty*.
- (9) Těžko bychom mezi českými občany hledali někoho, kdo popře tvrzení, že *každý člověk, který neohrožuje existenci jiného jedince, má právo na život*. Názorové konflikty přichází až s otázkou: Co všechno budeme považovat za takové ohrožení? Obdobně se to má i s ostatními právy a svobodami.
- (10) Číselný údaj vychází z výzkumu Centra pro výzkum veřejného mínění, který se uskutečnil v květnu 2016. Dle výsledků tohoto výzkumu odpovědělo na otázku, zdali máme přijímat uprchlíky z Blízkého východu a severní Afriky, alespoň *spíše ano* 17 % občanů starších 15 let. Záměrně píši v textu *přinejmenším každý šestý*, jelikož zbývající většina čítá 34 % respondentů s odpovědí *spíše ne* a 5 % s odpovědí *nevím*. Je silně nepravděpodobné, že by se všichni občané z těchto skupin postavili za avizované naléhavé sdělení, jeho podpora tedy bude spíše o něco nižší (viz *Centrum pro výzkum veřejného mínění*, 2016, s. 8).
- (11) Uznání všeobecné přítomnosti základních občanských kompetencí je pro demokratický režim nezbytné. Ve chvíli, kdy někdo prohlásí: *Jsi nekompetentní*, již se vydal na cestu, která končí ve stanici *Neměl bys rozhodovat*. Zpochybnění části občanů jako kompetentních v základních politických otázkách je počátkem zpochybnění demokratické formy vůbec (více viz Dahl, 1995, s. 22 – 29; Tocqueville, 2012, s. 66).
- (12) Pro výpočet uvedené cifry jsem užil spolu s výsledky výzkumu popsaného v desáté poznámce údaj Českého statistického úřadu (viz ČSÚ, 2011).

- (13) O úskalí definiční nejednoznačnosti otázky, kdo je vlastně tím *lidem*, který si má v demokracii vládnout, pojednává Dahl. Řeší ovšem spíše nevhodnost národnostní optiky při řešení této otázky, než nebezpečí krajních poloh menšinovětšinového střetu v rámci existujícího státu (více viz Dahl, 1995, s. 43 – 48).

Literatura

- Centrum pro výzkum veřejného mínění: *Postoj české veřejnosti k přijímání uprchlíků květen 2016* [online]. Sociologický ústav AV ČR, ©2016. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7565/f3/pm160607.pdf [2016-09-15]
- Český statistický úřad: *Sčítání lidu, domů a bytů 2011* [online]. ČSÚ, ©2011. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=SLDB-ZAKL-CR&pvokc=&katalog=30261&z=T> [2016-09-15]
- DAHL, Robert A. 1995. *Demokracie v právním státě?* Praha : Nadace Readers International, 1995. 121 s. ISBN 80-901813-1-7
- DAHL, Robert A. 2001. *O demokracii*. Praha : Portál, 2001. 191 s. ISBN 80-7178-422-2
- HROMKOVÁ, Dominika – VALÁŠEK Lukáš. 2016. Desítky „holých hlav“ v Brně hledaly náměstka primátora Matěje Hollana. In: *iDNES* [online]. Zveřejněno 5. 9. 2016. Dostupné z: http://brno.idnes.cz/radikalove-pronasledovali-hollana-dtn-/brno-zpravy.aspx?c=A160905_185505_brno-zpravy_lva [2016-09-15]
- HOUDA, Přemysl. 2014. Historie lumpenkavárny. Kritizuje Zeman symbol, nebo nadává odpůrcům. In: *Lidovky* [online]. Zveřejněno 28. 12. 2014. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/historie-lumpenkavarny-kritizuje-zeman-symbol-nebo-nadava-odpurcum-1ix-/zpravy-domov.aspx?c=A141227_162457_ln_domov_Ele [2016-09-15]
- KOUDELKA, Zdeněk. 2000. Změna volebního systému. In: *Politologický časopis*, 2000, č. 1, s. 90 – 96. ISSN 1211-3247. Dostupné z: <http://www.politologickycasopis.cz/userfiles/file/2000/1/2000-1-14-Koudelka-Zm%C5%8Dna%20volebn%C2%B0ho%20syst%C4%81mu.pdf>
- SARTORI, Giovanni. 1993. *Teória demokracie*. Bratislava : ARCHA, 1993. 512 s. ISBN 80-7115-049-5
- TOCQUEVILLE, Alexis de. 2012. *Demokracie v Americe*. Praha : LEDA, 2012. 785 s. ISBN 978-80-7335-269-1
- ZEMAN, Miloš. 2013. Tisková konference zvoleného prezidenta po volbách 2013. In: *Česká televize* [online]. Zveřejněno 26. 1. 2013. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1121199-zeman-budu-prezidentem-dolnich-deseti-milionu> [2016-09-12]

Summary

Democracy is a discussion, a thought formulated by the first czechoslovak president TGM that is now taken as a common knowledge. In the EU there is currently one of the main topics for discussion a fear of negative impacts of muslim migration on the law and freedoms of the Europeans. The czech president Miloš Zeman has taken this topic as a crucial and struggles to use it to unify the local civic public. This president who himself takes negative attitude towards refugees must face a fact that not a small group of czech citizens does not consider them only as a threat. In this situation the president escalates an urgency of his own warning communications while at the same time discredit opinions of a minority and also people expressing them. It is by this practice that he increases a danger of a realization of the tyranny of the majority in the czech environment. As for the other pathological phenomenon that can occur in real democracy, the best cure against the tyranny of the majority is an open discussion among citizens itself. It presumes and at the same time supports their mutual respect. Democracy has risen from the discussion based on the mutual respect of people and contains an autoimmunity system that protects it everywhere where it hasn't forgotten its roots.

O autorovi

David Němeček se v rámci svého doktorského programu na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity zabývá morální a politickou filozofií se zaměřením na možné podoby občanské společnosti v kontextu reálných demokracií.

David Němeček, Nebovidy 359, PSČ 664 48, Česká republika